

DÜL JÁNOS*

A közös veszélyben elhunytak jogi szabályozásáról társasági jogi problémafelvetésekkel

I. Bevezetés

Jelen munkánkban először a közös veszélyben elhunytak utáni öröklést mutatjuk be nemzetközi és jogtörténeti példákkal megvilágítva, majd néhány társasági jogi szempontból relevánsnak minősíthető részt említünk meg.

Az 1959. évi IV. törvénytől (a továbbiakban: régi Ptk.) eltérően a 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) már tartalmaz szabályt a közös veszély témakörében, az a vélelem, hogy a közös balesetben vagy más közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek a halál beálltának idejétől függetlenül kiesettnek tekintendők.¹

A megfogalmazásból kitűnik, hogy ez az eset a kiesési okok közé tartozik, ezáltal az örökléshez az kell, hogy a kiesési ok az érintett személy vonatkozásában ne álljon fenn.²

E szabálynak a megjelenését napjaink felgyorsult technikai fejlődésével, a motorizáció rendkívüli térhódításával indokolta a jogalkotó.³ Gyakran előforduló eset az, hogy egy család tagjait (szülők, gyermekek) végzetes baleset éri, és nem lényegtelen kérdés, miképp megy végbe az öröklés e személyek után, mert a különböző szabályok igencsak eltérő megoldásokhoz vezethetnek.

II. A közös veszélyben elhunytak utáni öröklés rendezésének lehetséges változatai

II. 1. A három út

A téma jogszabályi rendezésére a nemzetközi, illetve hazai példák alapján három lehetséges módozatot találhatunk. Ezek közül valójában csak az első kettőként bemutatásra kerülő változat jelenti a kérdés rendezését, a harmadik nem jelent valódi megoldást.

* PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék – Külön köszönetünket fejezzük ki Papp Tekla professzor asszonynak az előadás és az írás során nyújtott segítségével.

¹ Ptk. 7:4. § (1) bek. második fordulat.

² A kiesési okokat a Ptk. 7:4. § tartalmazza. Az öröklés feltételeit vö. VÉKÁS LAJOS: *Öröklési jog*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2013. 21–33. pp.

³ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről indokolásából; WELLMANN GYÖRGY (szerk.): *Bevezető és Záró rendelkezések, Az ember mint jogalany, Öröklési jog*. 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 219. p.

II. 1.1. A fizikai ellenálló képességen alapuló vélelmek

A közös veszélyben elhunytak utáni öröklés rendezésének igénye már az ókori Rómában is jelentkezett. A fellelhető források például háborúban elesett katonák (apa-fia),⁴ valamint különböző utazási (hajó) szerencsétlenségek miatt elhunytak (anya és csecsemő fia) utáni öröklésről⁵ tesznek említést. Azonos ezekben az esetekben – ami a mai viszonyokra is igaz –, hogy olyan személyek utáni/közötti öröklési viszonyokra igyekeztek szabályt felállítani, akik egymásnak rokonai, de legalábbis az egyikük örököl a másik halála esetén. Ennek hiányában lényegtelen lenne a haláluk sorrendjének bárminemű meghatározására tett kísérlet. A források áttekintése alapján megállapítható, hogy közös veszélyben elhunytak esetén sok esetben nem az örökhagyó vérszerinti rokonai, hanem házastársa, illetve annak rokonai örökölnének. A vérszerinti rokonok peres ügyeiben a jogtudósok ezen helyzetek kiküszöbölésére igyekeztek megoldást találni.⁶ A posztklasszikus korra a római jogtudósok vélemeztek, hogy a serdületlen gyermek a szülő előtt hal meg, serdült gyermek és szülő közül viszont a szülő hal meg hamarabb, míg nő és férfi esetében előbb a nő veszíti életét.⁷

A probléma modernkori megoldására egészen a 18-19. századig vámi kellett. A római joghoz hasonló megoldással a francia *Code Civil* él. Eszerint a 15 év alatti elhunytaknál az idősebb éli túl a másikat, 60 felettiéknél a fiatalabb, míg ha az egyik elhalt személy 15 év alatti, a másik pedig 60 év feletti, akkor a fiatalabbat kell a másikhoz képest túlélőnek tekinteni. 15-60 év közötti személyek esetében pedig nem a vélhető fizikai ellenálló képességre alapoz, hanem fő szabály szerint különböző neműek esetén a férfi a túlélő, azonos neműek esetében „az örökséghez jutásuk természetes sorrendjét véve alapul a fiatalabbat kell túlélőnek tekinteni.”⁸

Ezeket a szabályokat az általános biológiai tapasztalatok hatására alkották meg, de az iskolapéldának számító felvetés szerint⁹ egy repülőgép-szerencsétlenségben elhunyt házaspár halálának sorrendjénél aligha számít az, hogy a férj cirkuszi erőművész. Meg kell azt említeni, hogy „a *Code Civil* rendszerében ez a törvényi vélelem azonban csak szubszidiárius jellegű, vagyis csak akkor alkalmazható, ha ténylegesen nem állapítható meg, hogy a kölcsönösen öröklésre jogosultak közül, akik egyazon eseményben (*événement*) pusztultak el, melyik hunyt el később.”¹⁰

Ehhez a megoldáshoz sorolható még az 1925-ös brit *Law of Property Act* rendelkezése is, amely szerint, ha olyan körülmény áll be, ami miatt nem lehet megállapítani a halál sorrendjét, a fiatalabbat kell a túlélőnek tekinteni.¹¹

⁴ Tryph. D. 34, 5, 9, 1.

⁵ Gai. D. 34, 5, 23.

⁶ NÓTÁRI TAMÁS – PAPP TEKLA: *Az együtt elhalás problematikája a történetiség és az új Ptk. koncepciójának tükrében.* in: Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, Tomus LXVI. (2004) Fasc. 16. 16–17. pp., HAMZA GÁBOR – SAJÓ ANDRÁS: *Az együtt elhalás néhány jogi kérdése.* Magyar Jog 1976/3. 192. p.

⁷ Tryph. D. 34, 5, 9, 1, 4.

⁸ NÓTÁRI – PAPP 2004, 13. p.

⁹ NÓTÁRI – PAPP 2004, 13. p., HAMZA – SAJÓ 1976, 194. p.

¹⁰ HAMZA – SAJÓ 1976, 193. p.

¹¹ HAMZA – SAJÓ 1976, 197. p.

II.1.2. Az egyszerre elhalás vélelmezése

A második megoldási variáció egyik legjobb példáinak az osztrák *Todeserklärungsgesetz*¹² (holtta nyilváníti törvény) és a német *Verschollenheitsgesetz*¹³ (eltűnési törvény) számít. Mindkét törvény 11. §-a ugyanúgy rendelkezik: „*Kann nicht bewiesen werden, dass von mehreren gestorbenen oder für tot erklärten Menschen der eine die andere überlebt hat, so wird vermutet, dass sie gleichzeitig gestorben sind.*” Azaz ha nem lehet megállapítani, hogy több elhalt vagy holtta nyilvánított személy közül egyik a másikat túlélte-e, azt kell vélelmezni, hogy egyszerre haltak meg. Ezzel együtt ez azt is jelenti, hogy nem lesznek az ilyen körülmények között elhunytak egymás örökösei. A német szabályozással teljesen megegyező megoldással élnek a svájciak is.¹⁴ A svájci *Zivilgesetzbuch* 32. § (2) bekezdése csak szóhasználatában tér el a német és az osztrák megfogalmazástól,¹⁵ amellyel kapcsolatban érdekességként megjegyezhető, hogy a szabályt nem az öröklési jog, hanem a személyek jogának szabályai között találhatjuk meg.

A holland Ptk., a *Burgerlijk Wetboek* 4. könyvének 2. cikkelye¹⁶ azt a vélelmet állítja fel, miszerint ha két vagy több személy elhalálozásának sorrendje nem állapítható meg, úgy kell tekinteni őket, mint akik egyszerre haltak meg, azaz egyikük hagyatékából semmilyen előny nem származik a másokra nézve. A vélelem azonban megdönthető, ugyanezen cikkely (2) bekezdése szerint ugyanis a bíróság akár többszöri haladékot is adhat annak az érdekeltnek, aki neki nem felróható nehézségek miatt akadályozott a közös veszélyben elhaltak közötti halálozási sorrend bizonyításában, feltéve, hogy ésszerűen feltehető, hogy a bizonyítás a haladék elteltéig lehetségessé válik.¹⁷ Azaz, ha nem lehet megállapítani a haláluk sorrendjét, akkor nem egy törvényi sorrendet állít fel, hanem a hatályos magyar jogszabályhoz hasonlóan egyszerre kiesést állapít meg. A szubszidiaritást nemcsak a korábban említett francia, illetve holland jog ismeri, hanem további európai példaként említhetjük meg a fentebb leírt svájci jogot is.¹⁸

II. 1.3. A kódex hallgatása

A harmadik út, ami tulajdonképpen nem minősül megoldásnak, az a jogi helyzet, ami a régi Ptk.-ban is volt: a jog nem ad semmilyen vélelmet e tárgykörben, hallgat erről az esetről. Ekkor csupán az öröklésben érdekelték bizonyításán múlik a halál sorrendjének megállapítása, ami igazságtalan eredményekhez is vezethet.¹⁹ Az 1959. évi IV. törvény

¹² Todeserklärungsgesetz - BGBl. Nr. 23/1951 zuletzt geändert BGBl. I Nr. 112/2003. https://www.juslibe.at/11_TEG.html (Utolsó letöltés ideje: 2015.09.25.)

¹³ Verschollenheitsgesetz in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 401-6, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 182 der Verordnung vom 31. August 2015 (BGBl. I S. 1474) geändert worden ist. <https://www.gesetze-im-internet.de/verschg/BJNR011860939.html> (Utolsó letöltés ideje: 2015.09.25.)

¹⁴ PARDY BALÁZS: *Commorientes, vagyis a közös veszélyben elhunytak utáni öröklés kérdése* <http://www.arsboni.hu/commorientes-vagyis-a-kozos-veszelyben-elhunytak-utani-orokles-kerdese.html> (Utolsó letöltés ideje: 2015. 09. 25.)

¹⁵ „*Kann nicht bewiesen werden, dass von mehreren gestorbenen Personen die eine die andere überlebt habe, so gelten sie als gleichzeitig gestorben.*”

¹⁶ <http://www.wetboek-online.nl/wet/Burgerlijk%20Wetboek%20Boek%204.html> (Utolsó letöltés ideje: 2015.09.25.)

¹⁷ CSIZMAZIA NORBERT: *Az új holland öröklési jog*. Polgári Jogi Kodifikáció 2003/2. 30. p.

¹⁸ ZGB 32. § (1) bek.: *Wer zur Ausübung eines Rechtes sich darauf beruft, dass eine Person lebe oder gestorben sei oder zu einer bestimmten Zeit gelebt oder eine andere Person überlebt habe, hat hierfür den Beweis zu erbringen.*

¹⁹ Ehhez kapcsolódóan különböző esetvariációkat mutat be NÓTÁRI – PAPP 2004, 19–22. pp.

miniszteri indokolása szerint miután „nincs vélelem az élveszületés, a születések sorrendje, valamint az életbenlét mellett sem, ugyanúgy nincs a halál tényére, valamint annak időpontjára sem. Ilyen sorrend megállapítása ugyanis megnehezítené a jogviszonyok megfelelő rendezését; bizonyos esetekben még a vélelem megdöntésének lehetősége sem enyhítene számottevően a vélelemből eredő kötöttségen.”²⁰ Meglátásunk szerint helyesen járt el a jogalkotó, amikor változtatott ezen az állásponton, és bevezette a korábban említett új szabályt.

II. 2. A közös veszély szabályozásának első megjelenése a magyar jogban

„Törvényes vélelmet a magyar jog sem az élveszületés, sem a közös veszedelemben elhaltak halálának sorrendje tekintetében nem ismer” írta *Szladits Károly* 1933-as munkájában.²¹ A magánjogi kodifikációs munkálatok során a Hoffman Pál által készített 1871. évi Általános Magánjogi Törvénykönyv Tervezet személyekre vonatkozó részének 31. §-a állította fel először azt a vélelmet, miszerint egy időben haláloztak el a több ugyanazon halálveszélyben kimúlt személyek.²² Az 1900-as tervezet²³ Lányi Bertalan által írt személyjogi részének 15. §-a is ezt vélelmezte. Egyetértett ezzel az állásponttal a kolozsvári egyetem professzora, *Haller Károly* is. Véleménye szerint nem tesz eleget a törvényes szabályozás követelményének az, ha az öröklésben érdekeltre hagyják a halálozás sorrendjének bizonyítását. Példaként állítja egy házaspár halálát, akik közül „a szakértők valamelyiknek korábbi halálát valószínűnek tartják, de azt határozottan nem állíthatják, ebben az esetben a bíró helyzete meg lenne nehezítve.”²⁴ Az 1913. évi magánjogi törvénytervezet²⁵ 18. §-a is az egy időben való halált vélelmezte, a javaslatához fűzött indokolás szerint továbbra is a bizonyítási nehézségek elkerülése érdekében.²⁶ Ehhez képest az 1928-as Magánjogi Törvénykönyv Javaslatában²⁷ ilyen szabály nem szerepel, abszolút a felek bizonyítására alapozza a helyzet rendezését.²⁸ Vélhetően ennél a nézetnél maradva döntöttek 1959-ben is a vélelem hiányáról.

²⁰ *A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960. 39. p.

²¹ SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog vázlatja I. rész.* 4. átdolgozott kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1933. 60. p.

²² *Általános Magánjogi Törvénykönyv Tervezete Magyarország számára.* I. Közlemény Általános Rész, Pest, 1871.

²³ *A magyar általános Polgári Törvénykönyv tervezete, Első szöveg.* Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése, Budapest, 1900. 4. p.

²⁴ *A magyar általános Polgári Törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő főlőadmány és a tervezetre bírálati anyag.* I. kötet, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1904. 43. p.

²⁵ *A Polgári Törvénykönyv törvényjavaslata, az Országgyűlés elé terjesztett szöveg.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914.

²⁶ *Indokolás a Polgári Törvénykönyv törvényjavaslatához.* I. kötet Bevezetés. Személyi és családi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1914.

²⁷ *Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. A m. kir. igazságügyminiszter által 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat.* Budapest, 1928.

²⁸ HAMZA – SAJÓ 1976, 198. p.

II. 3. A közös veszély a hatályos magyar szabályozás szerint

A Ptk. elfogadásakor végül a közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek utáni öröklés tekintetében vélelem felállítása mellett törtek lándzsát. A vélelem nem a halál sorrendjére vonatkozóan tartalmaz rendelkezést, hanem átvágva a gordiuszi csomót (követve ezzel a német jogi hagyományokat), a közös balesetben vagy más hasonló közös veszélyhelyzetben elhunyt személyeket az egymás után történő öröklés tekintetében a halál beálltának sorrendjétől függetlenül kiesettnek kell tekinteni. Ezzel az új szabállyal talán kiküszöbölhetőek lesznek a kodifikátorok által is észlelt anomáliák.²⁹

Nem a kiesési okok köre, hanem a kiesésre vonatkozó szabályok bővültek.³⁰ Kétségtelen, hogy akkor minősülnek egyszerre kiesetteknek az ilyen körülmények között elhaltak, ha legalább szoros időbeli kapcsolat van a haláluk között, de az egyidejűség valószínűsége nagyon kicsi. Osztjuk azt az álláspontot, mi szerint a bírói gyakorlatra vár annak tisztázása is, hogy azon személyek körében hogyan állapítja meg az egyszerre kiesettséget, akik egy baleset miatt, de egyértelműen időben jól elkülöníthetően haltak meg. Még nehezebb kérdés az, hogy használják-e a vélelmet akkor, ha ugyanabban a veszélyhelyzetben, de egymástól térbeli különbséggel (pl. az egész Balatonra kiterjedő viharban) hunytak el.³¹ Önmagában a közös veszélyhelyzet megfogalmazás is problémás, nem teljesen mentes az aggályoktól. E fogalom a *Preußisches Allgemeines Landrecht* vonatkozó rendelkezésében tünt fel (*gemeinsames Unglück*),³² később ez került a magyar terminológiába is. Az 1794-es porosz törvénykönyv is ugyanúgy szabályozta ezt a helyzetet, ahogy azt ma a Ptk. is teszi.³³ További kérdések is felvethetők, amelyek a mai szabályozás alapján is megválaszolatlanul maradnak, pontosabban szólva a bírói gyakorlatra várnak. Ezek közé tartozik, mely esetekben kell vagy lehet vélelmezni az egy időben történő elhalást. A fogalommal önmagában is gondok vannak, ugyanis a közös veszéllyel nem azonos az a konkrét ok, amely a halálhoz közvetlenül vezet. *Hamza Gábor és Sajó András* szerint helyesebb lenne a közös esemény kifejezés használata.³⁴ A közös esemény fogalmát is megfelelően kell értelmezni mind térbeli, mind időbeli szempontból. Aggályokat támaszthat az is, ha nem ugyanazon ok miatt haltak meg a személyek, megállapítható-e a közös esemény miatti kiesés.³⁵

Egyetértünk az alábbi állásponttal: „Valójában azonban törvényi vélelem felállításával sem lehet elkerülni a méltánytalan és igazságtalan eredményt; nem szólva arról, hogy a törvényi vélelem megdönthetőségének elvén ugyancsak nagyon nehezen kezelhető bizonyítási eljárások indulhatnak. Emiatt a jogalkotó e helyütt nem vélelmet állított fel az öröklési sorrendet illetően, hanem kötelező szabályt alkotott a kiesésnek erre az esetkörére.”³⁶

²⁹ NÓTÁRI TAMÁS – PAPP TEKLA: *Commorientes – on the problem of simultaneous death in the law of inheritance*. In: Matters of relevance in economy, law, and studies in 2013 (Collection of Scientific Articles – International Scientific Practical Conference). Kauno Kolegija – Ekonomikos ir teises fakultetas, Kaunas, 2013. 205–206. pp.

³⁰ OROSZ ÁRPÁD: *Kiesés az öröklésből*. In: OROSZ ÁRPÁD – WEISS EMILIA (szerk. SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES): *Öröklési jog – Anyagi jog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014a. 20. p.*

³¹ OROSZ 2014a, 21. p., WELLMANN 2014, 219–220. pp.; OROSZ ÁRPÁD: *Öröklési jogunk az új Polgári Törvénykönyvben*. Jogtudományi Közlöny 2014b/6. 266. p.

³² HAMZA – SAJÓ 1976, 195. p.

³³ NÓTÁRI – PAPP 2004, 14. p.

³⁴ HAMZA – SAJÓ 1976, 200–201. pp.

³⁵ HAMZA – SAJÓ 1976, 201–202. pp.

³⁶ OROSZ 2014a, 20. p.; WELLMANN 2014, 219. p.

Megemlíthető még az is *Orosz Árpád* nyomán, hogy bár azok, akik az adott kiesési okra vonatkozó szabályozás hiányát felvetették, családtagok (hozzátartozók) haláláról szóltak, a Ptk. szövegében nincs ilyen tartalmú szűkítő rendelkezés. Következésképpen ez a rendelkezés mindazokra is kiterjed, akik egymással nem hozzátartozói, hanem egyéb öröklési jogi kapcsolatban (pl. örökgyógyó és végrendeleti, vagy szerződéses örökös) állnak.³⁷

III. A közös veszély folytán kialakult helyzet gazdasági társaságokként

III. 1. Házastársi társaságok

Vizsgáljunk meg először olyan gazdasági társaságokat, amelyben a tagok egy házaspárt alkottak, akik egy balesetben meghaltak, melyre minden további aggály (a jogirodalom által felvetett probléma) nélkül alkalmazható az új vélelem.

III. 1.1. A közkereseti és betéti társaságok

Amennyiben nincs meg a megfelelő tagi létszám (kkt-k esetében legalább kettő személy,³⁸ bt-k esetében legalább egy beltag és egy kültag),³⁹ jogutód nélkül megszűnnek az utolsó tag kiválásától (jelen esetben halálától) számított 6 hónapos jogvesztő határidőn belül, ha a társaság nem jelenti be a cégbírósnál újabb tagok belépését.⁴⁰ A házaspár halála esetén nem lesz már több tag, aki ezt megtehetné, ki fog üresedni a társaság, nem fog működni. E társaságokba való belépés csak jogügyleti alapon lehetséges, a Ptk. 3:149. § alapján a meghalt tag örököse a társaság többi tagjával való megegyezés alapján a társaságba tagként beléphet, ez öröklés útján nem lehetséges. Esetünkben azonban nincs olyan tag a halál miatt, aki az örökösrel megegyezne és a társasági szerződést módosítsa, így az örököseik nem tudnak belépni, nem folytathatják a társaságot. Ebben az esetben a vélelem ugyan a hagyaték többi részének elosztásában segíteni fog, de a társaságot nem képes megmenteni.

III. 1.2. A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok

A korlátolt felelősségű társaságoknál és a részvénytársaságoknál nincs jogutód nélküli megszűnésre vonatkozó határidő, mint kkt-k és bt-k esetében. Elképzelhető az a helyzet, miszerint olyan személy a kft. ügyvezetője, aki nem a társaság tagja. Az ügyvezető az üzletrész átszállása esetén⁴¹ a Ptk. 3:170. § szerint bejegyezheti a tag halála esetén az örököszt annak kérelmére ebbéli minőségének igazolása mellett, így továbbműködhet a társaság.

³⁷ WELLMANN 2014, 220. p.; OROSZ 2014a, 21. p., OROSZ 2014b, 266. p.

³⁸ Ptk. 3:138. §

³⁹ Ptk. 3:154. §

⁴⁰ Ptk. 152. § (1) bek., 3:158. § (1) bek.

⁴¹ Az üzletrész átszállása a tagok személyében nem jogügyleti jogcímen bekövetkező alanyváltozás, jogutódlás. FARKAS CSABA: *Az üzletrész átszállása*. In: Papp Tekla (szerk.): *Társasági jog*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 412. p.

A részvénytársaságoknál pedig az igazgatóság bejegyeztetheti a részvénykönyvbe az örökösöket, mert a részvényes csak attól az időponttól tudja gyakorolni részvényesi jogait a részvénytársasággal szemben.⁴² Meg kell azonban jegyezni, hogy kétszemélyes (ráadásul házastársi) korlátolt felelősségű társaságoknál valószínűleg nincs a házaspár tagjainak személyétől különböző ügyvezető, amely a helyzet megoldását nem feltétlen tudja biztosítani.

III. 1.3. Cégeljárási vetületek

Kérdésként vethető fel, miképp szerez a cégbíróóság tudomást arról, ha valamely gazdasági társaság tagja(i) meghalt(ak). A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Hetv.) 91. § (2) bekezdése adja meg a választ: ha a hagyatékot teljes hatállyal átadó végzés vagy a teljes hatályúvá vált ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés jogkövetkezményeinek foganatosításához közhiteles nyilvántartásba való bejegyzés szükséges, annak foganatosítása iránt a közjegyző a nyilvántartást vezető belföldi hatóságot a végzés egy példányának megküldésével megkeresi. A cégjegyzék közhiteles nyilvántartásnak minősül a Ctv. 22. § szerint, és ahhoz, hogy az örököst bejegyezzék a gazdasági társaság tagjaként, hagyatékátadó végzés szükséges.

Ezekben az esetekben elképzelhető a fantomizálódás, amelynek eredményeként szankciót alkalmaznak a társasággal szemben. Ha a cégbíróóság tudomást szerez arról, hogy a cég a székhelyén, illetve telephelyén, fióktelepén sem található, és a cég képviselőjére jogosult személyek lakóhelye is ismeretlen vagy kézbesítési megbízottja nem fellelhető (ismeretlen székhelyű cég), a cégbíróóság a megszüntetési eljárást megindítja és a cég cégjegyzékbe bejegyzett tagjait közvetlenül megkeresi vagy szükség esetén a Céglőnyben közzétett hirdetésben felhívja, hogy a cég törvényes működéséhez szükséges intézkedéseket hatvan napon belül tegyék meg.⁴³ A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: Ctv.) 90. § (1) bekezdése szerint abban az esetben, ha valamennyi tagja ismeretlen, a Céglőnyben felhívást tesznek közzé, hogy jelentkezzen az, akinek bármilyen információja van a cég székhelyére, működésére (ideértve azt az esetet is, ha a cég ellen per van folyamatban), illetve a képviselő lakóhelyére vonatkozóan. Ha az intézkedés nem vezetett eredményre, mert ez valószínűsíthető hasonló esetben, akkor ezt az eljárást a cégbíróóság megszünteti, és a céget megszüntté nyilvánítja,⁴⁴ ezzel együtt a 116. § (1) bek. a) pont alapján a cégbíróóság kényszerítő eljárást rendel el.

III. 2. Kiskorú örökös

Elképzelhető az az eset, hogy a közös veszélyben elhunyt házaspárnak egy közös kiskorú gyermeke volt. Ez a gyermek nem válhat a szülei közkereseti társaságának tagjává, illetve a betéti társaság belfogójává a Ptk. rendelkezései szerint, mivel kiskorú gazdasági

⁴² Ptk. 3:246. § (1) bek.

⁴³ Vö. 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.) 89. §

⁴⁴ Ctv. 90. § (3) bek.

társaság korlátlanul felelős tagja nem lehet.⁴⁵ Ebből a contrario az a következtetés vonható le, hogy a kiskorú lehet kültag, kft tagja, valamint részvényes.

A gazdasági társasággal kapcsolatos döntések meghozatala olyan ügynek minősül, ami nem tartozik abba a körbe, amiben egy cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes kiskorú önmaga dönthet, az ilyen jognyilatkozatok semmisek, ezért szüksége van törvényes képviselőre, aki el fog járni a nevében.⁴⁶ Ez a törvényes képviselő a gyám lesz, ugyanis az a kiskorú, aki nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alá tartozik,⁴⁷ és a gyám, ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik, a gyámsága alatt álló gyermek gondozója, nevelője, vagyonának kezelője és a gyermek törvényes képviselője.⁴⁸ Továbbá a gyám köteles a gyermek pénzét és értéktárgyait – ha azokat a rendes vagyonkezelés szabályai szerint készen tartani nem kell – a gyámhatóságnak átadni.⁴⁹

A hagyatéki eljárás során a leltár egy példányát az illetékes gyámhatóságnak is meg kell küldeni a szükséges intézkedések megtétele végett, és a gyámhatóság rendeli ki a gyámot, erről pedig a közjegyzőt értesíteni köteles.⁵⁰ Ha ez a leltározás során nem történt meg, akkor a közjegyző keresi meg a gyámhatóságot eseti gyám kirendelése végett, mert az öröklésben érdekeltnek nincs törvényes képviselője és kiskorú.⁵¹

Adott esetben, ha egy házastársi korlátolt felelősségű társaságról van szó, és csupán egy örökösük van, akkor egyszemélyes kft. fog létrejönni. Attól az időponttól, amikortól létrejön az egyszemélyes társaság, mert valamennyi üzletrészt egyetlen személy, jelen esetben a kiskorú örökös szerzi meg, az egyszemélyes társaságra vonatkozó szabályok szerint működik, de társasági szerződés helyett akkor kell alapító okiratot⁵² készíteni, ha az egyszemélyessé válástól számított egy éven belül nem jelent be újabb tagot.⁵³

III. 3. Kettőnél több tagból álló gazdasági társaságok

Kevésbé problémás a vélelem alkalmazhatósága a kettőnél több személyből álló gazdasági társaságoknál. Közkereseti és betéti társaságoknál továbbra is igaz, hogy pusztán a halál tényével nem lesz az örökös tag, hanem, ahogy azt már a korábbiakban említettük, a társaságban maradt taggal való megegyezés és a társasági szerződés egyhangú módosítása szükséges. Azaz az öröklés a vélelem alapján kevésbé problematikus, de az öröklési jogot „felülírja” a társasági jog. Korlátolt felelősségű társaságoknál a tagjegyzéken, részvénytársaságoknál a részvénykönyvben történő átvezetéshez, ha az örökös(ök) kiskorú(ak), akkor a kérelem benyújtásához törvényes képviselő szükséges.

⁴⁵ Ptk. 3:90. § (1) bek. második fordulat. Ez a rendelkezés kógensnek minősül, az attól való eltérés a Ptk. 3:4. §-ába beillesztett diszpozitivitási teszt alapján nem lehetséges.

⁴⁶ Ptk. 2:14. § (1) bek.

⁴⁷ Ptk. 4:223. §

⁴⁸ Ptk. 4:224. §

⁴⁹ Ptk. 4:236. §

⁵⁰ Vö. Hetv. 24. §

⁵¹ Hetv. 49. § (1) bek. a) pont

⁵² Vö. Ptk. 3:94. §

⁵³ Ptk. 3: 208. § (2) bek.

IV. Néhány további eljárásjogi kérdés

Kettő, további eljárással kapcsolatosan felmerülő meglátásainkat szeretnénk ismertetni.

IV.1. A közkereseti, illetve betéti társaság megszűnése kényszertörlési eljárás során

Tipikusan házastársi társaságoknál következhet be a tényállás (a társaság tagjainak száma a törvényi fogalomnak megfelelő létszám alá csökken, ebben az esetben közös veszély folytán bekövetkező halál miatt), ami a társaság jogutód nélküli megszűnéséhez vezethet. Ha a cégbíróóság tudomást szerzett a betéti (illetve közkereseti) társaság ex lege megszűnését eredményező anyagi jogi tényállás megvalósulásáról, annak jogkövetkezményét törvényességi felügyeleti eljárásban kell megállapítania, amit a cégbíróáságnak hivatalból kell megindítania.⁵⁴ A cégbíróóság a törvényes 6 hónapos határidő eltelte után mindenféleképpen megszűntnek nyilvánítja a céget,⁵⁵ aminek következményeként kényszertörlési eljárást indít,⁵⁶ majd az eljárás menetétől (pl. a cég vagyontalan; illetve fedezi-e a várható felszámolási költségeket a cég vagyona, amennyiben van; érkezett-e bejelentés céggel szembeni követeléssel kapcsolatban) függően (a kényszertörlési eljárás megszüntetésére sor kerül-e, és helyette felszámolási eljárást indít-e) a céget törli a cégjegyzékből. A kényszertörlési eljárás során – amennyiben annak a Ctv. 118. § (6) bekezdésében foglalt feltételei fennállnak – alkalmazni kell a csodeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Cstv.) 61. §-át, ami szerint a végelszámolásra vonatkozó szabályok szerint fel kell osztani a társaság hitelezői követelések kielégítése utáni vagyonát a tagok között. Miután a társaság tagjai elhaláloztak, ezzel a tagsági jogviszonyuk megszűnt, a hagyatéki tárgya pedig az elhalt tagot kiválása esetére megillető elszámolási igény,⁵⁷ az igény alapján az esetleges kiskorú örökösök is „megkapják a jussukat”, akkor is, ha közkereseti társaságról van szó, amelynek egyébként nem lehetnének tagjai. (Betéti társaságban pedig – ahogy azt korábban is jeleztük – beltagok nem lehetnének.)

IV. 2. Ügygondnok részvétele a jogutód nélküli megszűnés megindításánál

A Hetv. 32. § (2) bekezdése a tagsági jogok gyakorlására a társaság vagyonának megóvása és a társaság működőképességének biztosítása érdekében a hagyatéki eljárás szakaszától függően a jegyző, illetve a közjegyző a társaság vagy a működésben érintett más személy, szervezet indokolt kérelmére ügygondnokot rendelhet ki. Ahogy azt a hagyatéki eljárásról szóló kommentár írja,⁵⁸ nem a vezető tisztségviselő ellátására rendelik ki az ügygondnokot, hanem például annak érdekében, hogy az ő szavazatával megválasszák az új ügyvezetőt. Ha erre sor is kerülne, az ügyvezető akkor sem tudná biztosítani a társaság további működését, ennek az az oka, amit már fentebb is írtunk, hogy

⁵⁴ BDT 2014. 3086., vö. ÍH 2009. 81.

⁵⁵ Ctv. 84. §

⁵⁶ Ctv. 116. § (1) bek. a) pont

⁵⁷ Papp Tekla professzor asszony a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2015. márc. 27-én elhangzott Társasági jog II. előadása alapján.

⁵⁸ ANKA TIBOR: *Öröklési jog – Hagyatéki eljárás*. 2. hatályosított kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 101. p.

legalább egy, a társaságban maradt tag szükséges egy újabb tag belépésére. Ráadásul, ha kiskorú örökös(ök) vannak, akkor csak kültagi pozícióba léphet(nek). Amennyiben még a törvényi határidő letelte előtt sor is kerülne az ügygondnok kirendelésére, akkor sem tud olyan intézkedést hozni, amivel elkerülhető lenne a társaság jogutód nélküli megszűnése. Ehhez képest úgy véljük, nem szükséges kényszertörlési, illetve felszámolási eljárás megindítása abban az esetben, ha még a 6 hónapos határidő letelte előtt az ügygondnok végelszámolási eljárást kezdeményez. Azért véljük így, mert a kirendelésétől fogva a tagsági jogok gyakorlására jogosult, így mint a legfőbb szerv, elhatározhatja a cég ilyen módon történő megszűnését.⁵⁹ (Ha több ügygondnokot rendelnek ki az egyes tagok jogainak gyakorlására, megegyezésük szerint szintén eljárhatnak így.) Habár ez ellentétesnek tűnhet azzal, mint amilyen célra a Hetv. 32. § (2) bekezdése engedélyezi az ügygondnok kirendelését (a társasági vagyon megóvása és a társaság működésének biztosítása), célszerűnek találjuk ennek az eljárásnak a lefolytatását, mivel mindenféleképpen meg fog szünni a társaság (ahogy azt már fentebb is említettük), még akkor is, ha az örökösök nagykorúak, és egyébként a társaság tagjaivá válhatnak. A társasági vagyon ugyanis csak akkor csökken, ha az részben vagy egészben ingyenes vagyonát ruházás miatt következett be,⁶⁰ és nem volt korábban a hitelező részéről szolgáltatás, azaz a végelszámolási eljárás során bekövetkező hitelezői igények kielégítése megtörténhet, a fennmaradt vagyont – ha maradt – a korábban írtaknak megfelelően szétosztják az örökösök között.

V. Összegzés

Elmondhatjuk, hogy a közös veszélyben elhunytak esetére felállított vélelem az érintett személyek utáni öröklést megkönnyíti, de csak akkor, ha a törvényi szabályozást megfelelően értelmezik a jogalkalmazók, szem előtt tartva annak célját. Ez a cél pedig a közös veszélyben elhunytak utáni öröklés lehető legigazságosabb rendezése volt. A nemzetközi példák jó iránytűnek minősültek abból a szempontból, hogy megmutassák, a helyzet kezelésére nincsen egyedüli helyes megoldás, az egyes országok hatályos szabályozására hatása volt a történeti példáknak is.

A vélelem társasági jogi szempontból releváns megnyilvánulásai kapcsán elmondhatjuk, hogy nem minden esetben képes orvosolni a kialakuló – egyelőre hipotetikus – helyzeteket, mert azt nagymértékben befolyásolják a társasági jognak a Polgári Törvénykönyvön belüli, de még jobban azon kívüli szabályai.

⁵⁹ Ctv. 94. § (3) bek.

⁶⁰ ANKA 2014, 101. p.

JÁNOS DÚL

THE REGULATION OF COMMORIENTES WITH RAISING OF
PROBLEMS IN COMPANY LAW

(Summary)

This article is the written version of the presentation that was held on a conference organized by Association for Lecturers of Civil Law on 29th May 2015.

This topic is seasonable due to the new regulation concerning commorientes in the effective Hungarian Civil Code (Act V of 2013). It consists of a new rule instead of previous ambiguous probation: Persons who died in the same accident or in any similar incident shall be considered debarred in terms of consecutive succession irrespective of the time of their death.

In the introduction we allocate this legal institution among the requirements of succession, and then we present the possible solutions those we can notice in several legal systems. In the second part we call attention for some misleading questions. In the third part of the article we introduce the common points of this very special legal institution and company law with some really extreme examples. These examples, although there is a small chance for their materialization in real life, show well the connection of these topics, the problems, and the opportunity of solutions, finally we present some probate procedural issues.